

Marijine božje poti

Ptujska gora

(nadaljevanje)

Biser umetnosti

V umetnostnem oziru je bilo že mnogokaj omenjeno, tako pri opisu zunanosti in notranosti cerkve in predvsem pri opisu milostne podobe. Toda na Ptujski gori je toliko pristne umetnosti, da je potrebno o tem še posebno poglavje. Predvsem je treba bolj natančno poudariti umetnost v stavbi in umetnost v kiparstvu. V tem oziru posveča danes pozornost Ptujski gori ne samo vsa Slovenija, temveč je zanimanje zanjo mednarodnega značaja.

Zunanost gotske cerkve ima za obiskovalca, ki prihaja na Goro, tudi samostojen lepotni pomen. Ko si ogledamo notranost cerkve in presodimo razmerje zunanosti do notranje podobe prostora, pa spoznamo, da vse, kar vidimo zunaj, samo dosledno služi notranji obliki. Za izraz zunanosti so bistvene tri sestavine: stene, oporniki in okna, vrezana v steno. Celotno stavbno telo, kakor se kaže iz oddaljenosti, je velikopotezno sklenjeno in nam šele od blizu odkrije živahno razgibanost. Plastično poudarjeni oporniki in mednje poglobljene okenske odprtine, to je odločilno za učinek te stavbe. Zunanjščina in notranjščina cerkve na Ptujski gori se čudovito dopolnjujeta. Kakor harfa zadoni ta ubranost, če pogledamo cerkev znotraj. Tu ni več slepa, nema in mrka kakor zunaj. Tu ni več Črna gora, temveč Svetla, Jasna gora. Tu je vse živo in v lastno lepoto zatopljeno. »Stavbarstvo se je tu zavedalo svoje muzikalne zmožnosti,« pravi strokovnjak pri opisu Ptujске gore. Sestavljeni stebri, ki stoje v prostoru, so podobni piščalim v velikih orglah. V oknih pa so tenki delilni stebrički, ki se na vrhu razpletajo v čudovite mreže. Zdi se, da so podobni tenkim napetim strunam, na katere igra luč s svojimi zlatimi prsti najnežnejše melodije, katerih odmev polni ves prostor.

Ko opazovalec pogleda po prostoru ptujskogorske cerkve, je ves očaran od veličastva. Ko si človek ogleda prostore te mogočne Marijine hiše, spozna, da ni

vsa moč v širini prostora, ampak v globini in višini. V duhu starokrščanske bazilike je prostor cerkve na Ptujski gori raztegnjen v globino. V treh trakovih, v treh ladjah se razvija izpod kora pred gledalcem v globino, kjer se ustavi pred trikratnim mnogokotnim sklepom, ki oklepa oltarje. Obiskovalec, posebno tak, ki je prišel k ptujskogorski Mariji in ne le na izlet, dobro ve, kje je njegov pravi cilj – tam v onem prostoru pred velikim oltarjem, ki hrani najdragocenejši predmet Ptujске gore: milostno podobo.

Izravnavanje prostorninskih mej v višino je značilno za poznogotsko stavbarstvo, katerega najpopolnejši izraz je cerkev-dvorana. To je prostor, ki je sicer deljen z nosilci obokov na več delov, ki pa je v kljub delitvi enoten. Nosilci so namreč kar mogoče sloki, da čim manj ovirajo razglede in so vsi oboki dvignjeni do vsaj približno enakih višin. Na Ptujski gori sta stranska pasova nekoliko nižja od srednjega. Tako nastane rahlo stopnjevana oblika od strani k sredi, kar zopet samo poveča vtis živahnega snovanja nevidnih sil stavbe.

Skrivnost te slovesne učinkovitosti je rešena v dobro pretehtanih merah. Dolžina srednje ali glavne ladje je 35 m, širina je 14 m. V tem se odločno uveljavlja podolžna smer. Razmerje širine stranskih ladij do glavne je taka, da obe stranski ladji približno dosežeta širino srednje ladje. Višina ladij je približno enaka širini vseh treh ladij skupaj. Celotni prostor je po dolžini razdeljen z dvema vrstama stebrov, da je tako ves prostor razdeljen na tri dele. Stebri so po 9 m visoki. Obok srednje ladje je nekoliko višji od obokov stranskih ladij. Višina srednje ladje je v teh merah kar vrtoглаva, 14 m, če gledaš v strop. Takrat se ti zdi, da si v dolgем, visokem hodniku.

Obiskovalec ptujskogorske cerkve čuti to lepoto. Ves je prevzet, ves poln te krasote, pa je težko povedati, kaj je tako lepo. Skrivnost je v tem, da je vse tako preračunano in smotrno. V vseh smereh, posebno v globini in višini, zasledujemo hoteno stopnjevanje finosti oblik, od tal v višino in v oboke, pa tudi od glavnega vhoda v globino do velikega oltarja.

Stebri so postavljeni na velike in močne podstavke, ki so kvadratični in s posnetimi ogli. Iz teh podstavkov raste sestavljena noga s šesterkotnim jedrom in s štirimi krožnimi izrastki nad štirimi ogli. Potem se noga zoži k enako sestavljenemu stebri. Oboki v glavni ladji so enostavno mrežasti, oboki v stranskih ladjah pa križasti. Križišča nimajo sklepnikov, kar je pri tej stavbi značilno. Štirje ščitniki, ki bi jih pričakovali na sklepnikih, so prosto obešeni v

sredo temenskih polj pred svetiščem. Pri nadzidku se snop razveže v obočni sestav. Na vzhodu in zapadu veže po dva stebra širok šilast lok. Tako je zvezan prostor glavne ladje s prostorom stranskih ladij. Sklenjenost se ublaži na ta način, da ravno ploskev nadomesti žleb. Na severni in južni strani se tričetrtinski steber pri nadzidku razveže v troje reber, ki se podobno vejam v kroni drevesa v urnih in napetih črtah vzpno pod oboke, da trdno drže njih sestav. Ta rebra imajo visoke, do skrajnosti zožene hrbte, v čemer dobi to rebrišče izredno fino, skoraj nervozno igro črt. Ko to opazujemo, šele razumemo, kako oster čut je vodil stavbenika, ki je stavbo zamislil. Tukaj govori vse en jezik. Stavbeniku se je zdelo stebrov še premalo in je po vsej cerkvi naredil še nekake polstebre s podstavki za svetniške kipe. Prav kiparski okras daje cerkvi še večjo razgibanost in življenje. Pribiti moramo torej, da je cerkev na Ptujski gori stavbinsko izredno dozorelo, do vseh podrobnosti pretehtano umetniško delo. Strokovnjaki pravijo, da ima ptujskogorska cerkev dve zelo podobni ji sestri in sicer: cerkev sv. Štefana na Dunaju in romarsko cerkev Maria-Straßengel pri Gradcu.

Tudi kiparska umetnost na Ptujski gori nič ne zaostaja za stavbarsko. Gotski kiparski spomeniki na Ptujski gori so treh vrst: 1. skupina z milostno podobo na čelu, ki je najštevilnejša, slogovno najizrazitejša ter umetnostno in zgodovinsko najpomembnejša; 2. skupina Marijinega oznanjenja na celjskem oltarju, ki je umetnostno odlična, toda osamljena; 3. kipi na oltarju sv. Sigismunda, ki so umetniško povprečni.

Posebno umetniško vrednost predstavlja gotski kip sv. Jakoba, apostola, ki je zdaj na oltarju loretske Marije, prvotno pa je imel svoj oltar. Potem pa sta še dve skupinski podobi: poklonitev sv. treh kraljev in smrt Marijina. Zadnji dve skupini sta bili preneseni iz nekega večjega oltarnega sklada in sta zdaj v vdolbini ali v loku nad glavnim vhodom cerkve. Posebno lepo je upodobljen prizor prihoda treh kraljev. Marija sedi na levi in drži golo Dete v naročju. Pred Marijo na desni kleči stari kralj, ki je postavil svoje darilo k Marijinim nogam, obrnil pogled zaupno v nebeško Mater in pobožno sklenil roke. Sedeča Marija se milostno nagiba, kakor bi hotela Dete približati kralju, čeprav ga je kljub tej prijazni kretnji obdržala v dostojanstveni razdalji. Druga dva kralja sta ostala nekoliko ob strani. Srednji spoštljivo snema krono in se pripravlja, da izroči svoj dar. Njegova spoštljivost je izražena v tem, da se Detetu in Mariji rahlo priklanja. Tretji kralj ob desnem robu drži svoj dar in se zdi, kot bi od daleč opazoval ves prizor. Prizor je ljubeč in do natančnosti umetniško dovršen.

Na podobni stopnji razvoja in izdelave je relief Marijine smrti. V ospredju je postavljena postelja, na kateri leži Marija. Dva mlada apostola se sklanjata k njej: eden ji popravlja lego glave, drugi, najbrž Janez, jo sočutno drži za roko, kot bi ji tipal žilo, in zaskrbljeno opazuje Marijin obraz. Na vsakem koncu je postavljen po en apostol, ostalih osem pa je razvrščenih v ozadju. Sredi slike je skupina dveh, obrnjenih drug k drugemu: desni od njiju je Peter, ki bere molitve iz knjige, katero mu drži drugi apostol, kot pri slovesni maši strežnik evangeljsko knjigo. Ostali apostoli na različne načine izražajo svojo skrb in žalost. Le skrajno desni apostol se nekam nerazumljivo obrača v stran in tiplje po steni. Prvotno je namreč držal kadilnico v roki in pihal žerjavico. Način, po katerem je upodobljena smrt Marijina, spada med zelo stare motive krščanske umetnosti. - Tudi zaradi lepe umetnosti se izplača priti na Ptujsko goro!